

SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL KALKINMA İÇİN BİR ALTERNATİF OLARAK KIRSAL TURİZM ve TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ

RURAL TOURISM as an ALTERNATIVE for SUSTAINABLE RURAL DEVELOPMENT and ITS APPLICABILITY in TURKEY

Nurdan KUŞAT

Süleyman Demirel Üniversitesi, ISPARTA
(nurdankusat@sdu.edu.tr)

ÖZ

Yeni ekonomik düzen ülkelerin adem-i merkezietçi kalkınma politikaları ile kalkınmalarını imkansız hale getirmiş, yerel yönetim denetimli bölgesel kalkınma politikalarının kullanımını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda Türkiye; Avrupa Birliği’ne tam üyelik süreci çerçevesinde bölgesel kalkınma politikaları ile yakından tanışma fırsatı bulmuştur. Bu çalışmada; sürdürülebilir kırsal kalkınmanın önemli bir aracı olarak kabul edilen kırsal turizmin kırsal kalkınmada kullanılabilirliği; AB’ye uyum süreci ve kalkınma planları çerçevesinde değerlendirilmektedir. Sonuç itibarıyla Türkiye’nin kırsal turizm açısından iyi bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir. Fakat bu potansiyelin daha iyi kullanılması adına yerel yönetimlerin; yerel ekonomik birimlerle, üniversitelerle, sivil toplum kuruluşlarıyla daha etkin bir işbirliği içerisinde bulunmalarına ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kırsal kalkınma, Kırsal turizm, Kırsal alan, Sürdürülebilir kalkınma

ABSTRACT

The new economic order has made development with decentralized development policies impossible and necessitated using regional development policies based on local authorities’ governance. In this respect, Turkey has had the chance to get acquainted with regional development policies within the process of full membership to the European Union. The present study assesses the utility of rural tourism in suburban development within the framework of EU accession process and developmental schemes After all, Turkey has a rich potential in terms of rural tourism. However, in order to make the most of this potential, local authorities should cooperate with local economic units, universities, non-governmental organizations in a more effective way.

Keywords: Rural development, Rural tourism, Rural area, Sustainable development

1. Giriş

Küreselleşen dünya ekonomileri ve bu gelişmenin en önemli katkısı olarak ortaya çıkan yeni ekonomik düzen; ülke ekonomilerinin kalkınma süreçleri üzerinde bir takım değişikliklerin yaşanmasına sebep olmuştur. Ülkeler için kalkınma, toplumun tamamını içerisine alan genel bir katma değer artışı ve refah göstergelerindeki iyileşmedir. Gelişmiş ülkeler için kalkınmanın tam anlamıyla sağlandığı kabul edilebilir. Ama böyle bile olsa büyüme ve gelişme devam etmek ve ettirilmek zorundadır. Küreselleşme ve artan acımasız rekabet şartları ülkeleri buna zorlamaktadır.

Gelişmekte olan ülkeler için durum biraz daha farklıdır. Onlar hem büyümek, hem kalkınmak zorundadırlar. Ama maalesef yeni ekonomik düzen, mevcut yeniliklere ayak uyduramayan üçüncü dünya ülkelerine oldukça acımasız davranmakta ve gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurum küçüleceğine, gittikçe büyümektedir. Yani günümüz ekonomileri "yakınsama" teorilerinin tersine "ıraksama" teorilerinin gerçekleriyle yüzleşmek zorunda kalmaktadır.

Yaşanan kalkınma problemlerinin en büyük sebebi genelde teknolojik ve beşeri yetersizlikler olarak görülmekte; biraz daha detaya inildiğinde finansal sorunlar gibi ekonomik; eğitim gibi sosyal eksikliklerle karşılaşılmaktadır. Ama sonuç itibarıyla bu sıkıntıların kökeninde yatan en önemli faktör paradır ve bu da ekonomiktir.

Gelişmekte olan ülkelerin pek çok ekonomik sorununun olduğu (iç borç, dış borç, işsizlik, teknolojik yetersizlik, eğitimsizlik, yetersiz sağlık koşulları, politik problemler, enflasyon, düşük arz, aşırı nüfus, ...) düşünülürse ve kalkınmanın bir zorunluluk olduğuna inanılıyorsa kalkınma adına bir yerlerden başlamak bir zorunluluktur. Pek çok ekonomik, sosyal ve siyasal sıkıntının içerisinde kalkınmanın başlatılması ve her şeyden öte bu kalkınmanın sürdürülebilir kılınması mutlaka çok zor olacaktır. Ama zor olması, asla olmayacağı anlamına gelmeyecektir. Ayrıca günümüzde sürdürülebilir kalkınma, genel ekonomik kalkınmadan daha önemli bir konuma gelmiştir. Bu kavram sadece bugünü düşünmeden kalkınmanın incelikleri üzerine kurgulanmıştır. Özünde gelecek nesillerin devamlılığını da dikkate alacak şekilde bir kalkınma anlayışını barındırır. Bu anlamda sürdürülebilir kalkınma tüm ülkelerin bencil ve klasik üretim yapılarını terk etmeleri yönünde bir uyarı ve yaptırım niteliği taşır. Sürdürülebilir kalkınmanın önünde yer alan en önemli engel mevcut üretim faktörlerinin, özellikle de doğanın aşırı kullanılmasıdır. Kendini yenileme şansı verilmeyen doğa, gelecek nesiller için açlık ve kıtlık anlamına gelir.

Tüm sektörler adı geçen bu üretim faktörünü (doğayı) üretimlerinde kullanmakta, ona verdikleri zarardan az yada çok kendileri de etkilenmektedirler. Ama bu sektörlerden bir tanesi vardır ki; bu sektör diğer sektörler göre bu faktörün yıpranmasından biraz daha fazla etkilenir: "Turizm Sektörü". Bu sektörün doğa, kültür, tarih vb. doğal ve kendini yenileme ve kendiliğinden yenilenme olasılığı zayıf olan değerlere aşırı bağımlılığı; bu etkilenmenin derecesini artırır. Turizm; sektör olarak gelişmekte olan ülkeler için çok önemlidir. Bunun nedeni ise sektörün en önemli hammaddesi olan doğa, kültür, tarih üçgeni için ek bir maliyete ihtiyaç duyulmaması ve sonuçta yaratılan katma değerın büyüklüğüdür.

Yerel kalkınma anlayışının ön plana çıkmasıyla birlikte, turizm sektörü içerisinde yer alan "kırsal turizm", tüm kalkınmaya çalışan ve kalkınmalarını sürdürülebilir kılmaya telaşına girmiş ülkeler için daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Nihayetinde kırsal turizm; hem kırsal kalkınma anlayışına hizmet edebilecek, hem de kalkınmayı sürdürülebilir kılmada etkili rol oynayabilecek bir özelliğe sahiptir.

Bu bağlamda bu çalışma ile yapılmak istenen, gelişmekte olan ÷lkelerde kırsal alanların daha etkin bir şekilde kullanılıp kullanılmayacağını araştırmak; kırsal turizmin kırsal kalkınmada alternatif bir çözüml olup olamayacağını değerlendirmektir. Özellikle Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde kırsal kalkınma politikalarına ağırlık vermesi talebiyle karşılaşan Türkiye için, kırsal turizmin bir çözüml olup olamayacağı, bugüne kadar bu amaçla atılan teorik ve uygulamalı adımlar kapsamında değerlendirilecektir. Nihayetinde ikinci bölüm kırsal turizm ve kırsal kalkınma adına kısa bir değerlendirmeyi içine alırken, üçüncü bölümde kırsal turizm ve kırsal kalkınma arasındaki etkileşime yer vermektedir. Dördüncü bölüm kırsal turizmin Avrupa Birliği'ndeki görünümlünü değerlendirirken, son bölüm de Türkiye için kırsal turizmin kırsal kalkınma adına nasıl şekillendirilmeye çalışıldığını ve neler yapılabileceğini açıklamaya çalışmaktadır.

2. Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma

Bu bölümde kırsal alan, kırsal turizm ve kırsal kalkınma kavramları kısaca açıklanmaktadır.

2.1. Kırsal Alan

Kentsel ve kırsal bölgeler arasındaki insan, mal, sermaye ve diğer sosyal işlemlerde hareketlilik oldukça önemli değişimlere sebep olur. Bu yoğun temas ve aktivite kırsal ve kentsel kavramlarının ÷lkeler tarafından farklı şekillerde ortaya konmasında etkin rol oynar. Frey ve Zimmer'e göre (2001, aktaran Leeuwen, 2010:16) kırsal ve kentsel özellikleri birbirinden ayırmada 3 kritere göre bir değerlendirme yapmak uygun olacaktır:

- 1) Ekolojik Unsur: Nüfus ve yoğunluk,
- 2) Ekonomik Unsur: Ekonomik faaliyetin türü (Tarım, sanayi, hizmet...),
- 3) Sosyal Unsur: Davranışsal özellikler, değerler.

Cloke ve arkadaşları (2006:20-21) ise kırsallık kavramını 3 farklı çerçevede değerlendirmektedir:

- 1) Kırsallığın işlevselliği kapsamına göre; Bu kapsamda alanın nasıl kullanıldığı (özellikle tarım ve ormancılık) ve bu bölgedeki yerleşim yapısı (düşük gelirli küçük yerleşimler ve yoğun bir manzara) kırsalı tanımlamada ön plana çıkmaktadır.
- 2) Politik-ekonomik kapsama göre; Bu kapsamda yöredeki politik ideoloji (üyeye özel ve gönüllü faaliyetleri üzerine kamu müdahalesi), üretim modelinin farklılığı (otantik içerikli), kamu hizmeti üretiminin zorluğu ve dağılımlı (kamu hizmetinin o bölgeye tam olarak götürülmemiş olması), düşük tüketim ve ekonomik etkinliğin sağlanamaması göz önüne alınmaktadır.
- 3) Kırsallığın sosyal yapısına göre; Bu kapsamda da bölgenin sosyo-kültürel yapısı değerlendirilir. Genelde de farklı sosyo-kültürel değerlerin ağırlık kazandığı bir yapının olduğu gözlemlenir.

Soykan'a göre (2006:72) kırsal alanlar genelde nüfusu 10 bin kişiden az olan yerleşim yerleridir. Ancak bu tanımlama tüm ÷lkeler için geçerli bir yapı oluşturmadığı gibi, biraz göreceli bir tanımlama olmaktadır. Kırsal araziler genelde tarımsal faaliyetlerin yapıldığı geleneksel yaşamın sürdürüldüğü yerler olarak düşünölmelidir.

2.2. Kırsal Turizm

Kırsal turizm çok boyutlu bir alternatif turizm türüdür. Kırsal alan olarak ifade edilen alanlarda, yörenin ekonomik, sosyo-politik, kültürel, tarihi, coğrafi, beşeri yapısına uygun olarak gelişen ve gelişmesi teşvik edilen turizm türüdür. Kahraman ve Türkay'ın da belirttiği gibi (2011:49) çiftlik

turizmi ve tarım turizmi şeklinde bölümlere ayrılabilmekte, hatta bu turizm türleri zaman zaman kırsal turizm yerine kullanılmaktadır. Aslında kırsal turizm ne sadece çiftlik turizmi, ne de sadece tarım turizmidir. Bu turizm türlerini içerisine aldığı doğrudur, ama bu şekilde kategorize ederek bu turizm türünün genişliğini ve ekonomik etkinliğini küçümsemiş oluruz.

Kırsal turizmin ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, politik, beşeri pek çok etkisinin olduğu kesindir. Bu etkilerini ön plana çıkaran güzel bir kırsal turizm tanımı İngiliz Turizm Konseyi (English Tourism Council) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre (Countryside Agency and English Tourism Council, 2001:11) "Kırsal turizm insanların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan, bina ve doğal çevreyi geliştiren ve koruyan, turizm destinasyonlarından ekonomik fayda sağlayan turizm türü olarak, sürdürülebilir turizm içerisinde yer alan bir stratejidir." Dikkat edilirse bu tanımda sürdürülebilirliğe de bir gönderme yapılmaktadır. Çünkü kırsal turizm sürdürülebilir kalkınma için de önemli bir potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır.

Avrupa Birliği tarafından yapılan bir tanıma göre de (EC,1999:151); "Kırsal turizm; tarımsal yada yerel değerlerle bir arada hoşça zaman geçirmeyi amaç edinen turistlere, beklentileri doğrultusunda küçük ölçekli işletmelerde konaklama, yeme-içme ve diğer hizmetlerin sunulduğu ve küçük yerleşimlerde gerçekleştirilen faaliyetler bütünüdür.

Kırsal turizmin kırsal alanlarda gerçekleştirilmesi bir zorunluluktur. Fakat kırsal alanlarda gerçekleştirilen her turizm türüne kırsal turizm demek yanlış olur. Chambers (2004:180) bu bakış açısıyla kırsal turizmde sürekli bir insan varlığının bulunması gerektiğini ve kentsel olmayan tüm turizm faaliyetlerinden kırsal turizmi farklı kılan tek özelliğin "insan mevcudiyeti" olduğunu belirtir. Kentsel olmayan ve doğada, bakir çevrede gerçekleştirilen her türlü turistik faaliyetin kırsal turizm çerçevesinde değerlendirilmesi bu kapsamda yanlış olur.

Kırsal turizmde bazen turistik faaliyetin gerçekleştiği kırsal alan ve özellikleri ön plana çıkarılırken; bazen turistlerin turistik yerden beklentileri ön plana çıkarılmaktadır. Aslında bu durum kırsal turizmin bazen arz yönüyle bazen talep yönüyle değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

2.3. Kırsal Kalkınma

Kırsal kalkınma ülkelerin genel kalkınma programları içerisinde yer alan ve bölgesel kalkınmada önemli payı olan bir kalkınma şeklini ifade eder. Ülkelerin özellikle de gelişmekte olan ülkelerin ana amacı genel kalkınma olmakla birlikte, kırsal kalkınma ile elde edilen katma değer yaratacağı çarpan etkisinin; önce bölgesel, sonra genel kalkınmaya potansiyel bir değer katacağı aşikardır.

Doğanay'a göre (1993:33) günümüze kadar gelen kırsal kalkınma faaliyetleri, özünde kırsal alanlarda yaşayanların gelirlerini ve refahlarını artırmak, sosyal ve kültürel açıdan gelişmelerine katkıda bulunmak, kırsal ve kent arasındaki mevcut farklılıkları azaltarak kırsal alanda kendi kendini idame ettirebilen yani sürdürülebilir kılan ekonomik ve sosyal birimler oluşturmak ve kırsal yaşam düzeyini kentsel yaşam düzeyine yaklaştırarak daha çağdaş kılmak gibi temel hedeflerle yapılmış ve halen de bu hedefler doğrultusunda yapılmaya devam etmektedir. Bu tanımda yer alan, sürdürülebilirliği ön plana çıkaran değerlendirmenin bir benzerini "kırsal kalkınma etkin bir yapı üzerine oturtulursa kendini idame ettirebilen ve kaynak kullanımında etkinliği sağlayabilen önemli bir ekonomik kalkınma uygulamasıdır" ifadesiyle Dağ'ın (2007:22) çalışmasında da görmekteyiz. Dağ (2007:22) bu açıklamanın yanı sıra kırsal kalkınmanın ne sadece

bir kaynak aktarımı ne de tek başına hükümetlerce uygulanan politik yaptırımlarla güçlendirilen bir program olmadığını belirtmektedir.

Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının özünde, kalkınma sadece bir büyüme olarak algılanmamaktadır. Kalkınmanın içerisinde tabii ki büyüme olacaktır, ama bu kalkınma için yeterli olmayabilir. Sürdürülebilir kalkınmanın içerisinde büyüme gibi fiziksel değerlerden ziyade, insan ve çevre gibi sosyal değerler yer alır. Bu nedenle de sürdürülebilir kırsal kalkınmada insan kaynaklarının geliştirilmesine yönelik kalkınma insani kalkınma olarak tanımlanmakta (Öztürk ve Mengüloğlu, 2008:210) ve hem kırsal kalkınma, hem de genel kalkınma için önemli bir yapı oluşturmaktadır.

Moseley'e göre de (2003:4) kırsal kalkınma üç farklı açıdan değerlendirilebilir:

- 1) Kırsal kalkınma; içerisinde eğitim, sağlık, barınma, kamu hizmetleri ve imkanları, liderlik ve yönetim kapasitesi, kültürel miras gibi kırsal alanlarda yaşayanların ve mekanların yaşamsallığı ile ilgili tüm önemli unsurları kapsayan geniş bir kavramdır.
- 2) Kırsal kalkınma; ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel hedeflere sürdürülebilir bir şekilde entegre olmaya çalışan çok boyutlu bir süreçtir.
- 3) Kırsal kalkınma; ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel değişikliklerle elde edilen sürdürülebilirlik sayesinde bütün toplum adına uzun vadeli bir refah yaratan bir değerdir.

Kırsal kalkınma ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, bu kalkınma türünün içerisindeki en önemli yapı taşı tarımdır. Kırsal kalkınma ile kalkındırılacak kırsal topluluklar da büyük oranda köylerdir. Kırsal kalkınma programları neticede, geçiminin çok büyük kısmını tarımsal faaliyetlerden elde eden köylülere uygulanır. Kırsal turizm faaliyetlerinin de bu nedenle büyük oranda köylerde ikamet eden topluluklara benimsetilmesi, kırsal kalkınmanın kırsal turizmle sağlanmasının ön koşuludur.

Kırsal kalkınma programlarının kendi kendini idame ettirebilme yeteneğine sahip olmaları ise, kaynak etkinliğinin sağlanması ve sürdürülebilirlik için oldukça önemli bir yapı oluşturacaktır. Özellikle de üretim faktörlerinin son derece hızlı ve bilinçsiz şekilde tüketildiği, sürdürülebilirlik bilincinin de çoğu zaman göz ardı edildiği toplumlarda ortaya çıkan bu pozitif dışsallık, ekonomiler için oldukça önemli bir değerdir. Bu bağlamda kırsal kalkınma programlarının kırsal dönüşümü en iyi şekilde sağlayacak biçimde yapılandırılmasına ihtiyaç vardır. Çünkü kırsal kalkınma kırsal alanlarda kırsal dönüşümü gerekli kılar. Gallent ve arkadaşlarına göre (2008:37) kırsal kalkınma için gereken kırsal dönüşümün sağlanması yaşamsallık, istihdam, koruma ve canlılık alt başlıklarında toplanacak tam 10 noktaya dikkat edilmesiyle beklenen başarıya ulaşmayı sağlayacaktır.

Bu bakış açısıyla kırsal alanda farklılık yaratmanın yolları şu şekilde özetlenebilir (Gallent ve Ark.,2008:37):

- 1) Kırsal toplumların başarılı bir şekilde bir yaşam kırsalı oluşturması ve yüksek kaliteli kamu hizmetlerine erişimin sağlanması gerekir. Bunun için:
 - Yaşamsal özellikli köy hizmetleri desteklenmeli,
 - Modern kırsal hizmetler oluşturulmalı,
 - Uygun şekilde konut temini sağlanmalı,
 - Yerel bazlı taşıma sistemi sorunları çözülmeli.

- 2) Yüksek ve istikrarlı bir istihdam imkanı sağlayan çeşitlilikte bir kırsal alan çalışması yapılması gerekir. Bunun için:
 - Pazar alanlarını ve kırsal ekonomiyi büyüten bir canlandırma işlemi gerçekleştirilmeli,
 - Tarım için yeni bir bakış açısı geliştirilmelidir.
- 3) Çevrenin sürdürülebilirliği ve geliştirilmesinde korumacılığın önemi fazladır. Bunun için:
 - Kırsal bölgeye özel korumacılık programı oluşturulmalı,
 - Herkesin hoşlanacağı gibi bir kırsal alan yaratılmaya çalışılmalıdır.
- 4) Tüm üretim alanlarında hükümet tarafından sesinin duyulabileceği, kendi kendini şekillendirebilen canlı bir kırsallık yaratmak gerekir. Bunun için:
 - Ülke kırsallarına kentten göç verme sağlanmalı,
 - Düşünce sisteminin kırsal bazlı olması sağlanmalıdır.

3. Kırsal Turizm-Kırsal Kalkınma İlişkisi

Günümüzde kentler ve kırsal alanlar arasında gelir dağılımı, yaşam standartları gibi insani ekonomik değerlerin paylaşımı konusunda oldukça adaletsiz dağılımlarla karşılaşmaktadır. Bu adaletsizliğin ortaya çıkmasında yeni ekonomik düzenin etkisi oldukça büyük olmuştur. Yeni ekonomik düzen teknolojik değişimle birlikte toplumların ekonomik, siyasi, kültürel ve çevresel değerleri üzerinde değişimler yaratmıştır. Bu değişimlerin gelişmekte olan ülkelerde plansız bir şekilde uygulanma çabaları da yapısal pek çok deformasyona sebep olmuştur. Bu bozulmaların en büyük kısmını da kırsal alanlar yaşamıştır.

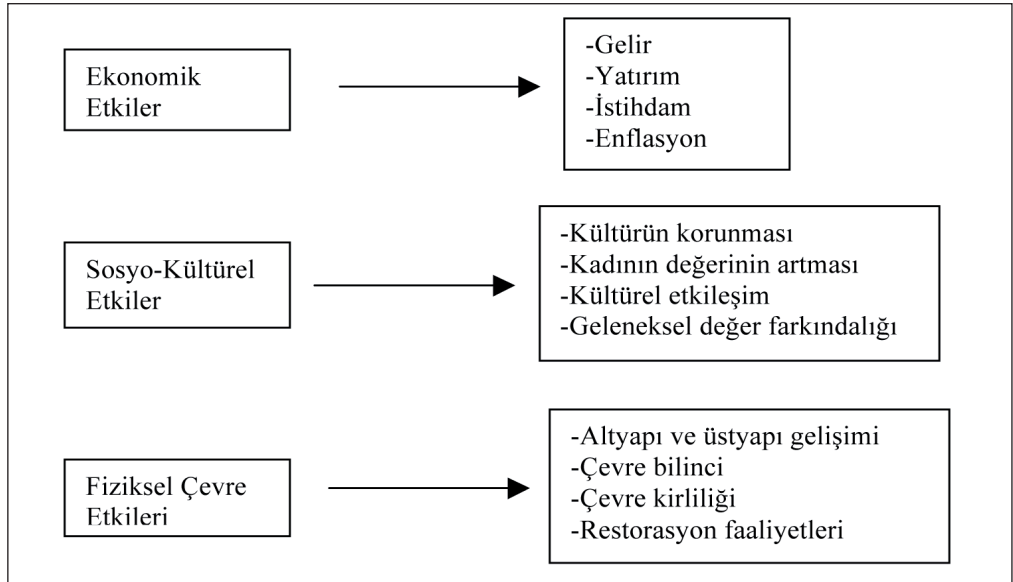
Kırsaldan kentlere göç, kırsal alanlardaki nüfusun azalmasına, kırsal alanın üretim gücünün zayıflamasına sebep olurken; kentlerde de sosyal ve kültürel içerikli sıkıntıların gündeme gelmesine sebep olmuştur. Ayrıca teknolojik üretim için doğal kaynaklara duyulan ihtiyacın artması ve bu kaynakların kırsal alandan temini sırasında etkin olmayan kaynak tahsisinin çevreye ve doğaya verdiği büyük zarar geri dönüşü zor problemlerle yüzleşilmesine sebep olmuştur. Bu durum sürdürülebilirlik adına olumsuz bir gelişmedir.

Köyden kente göçü yavaşlatacak, ama bu arada kırsalda yaşayan insanların yaşam standartlarını kentlerde yaşayanlara eşitleyecek kırsal kalkınma programlarının uygulamaya geçirilmesi bir zorunluluk olarak görülmektedir. Turizm faaliyetlerinin kırsal alanların gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebeptedir ki; kırsal turizmin kırsal kalkınmada kullanılmasının, kırsal alanlarda yaşayanların yaşam standartlarını yükseltecek önemli değişimler yapacağı yönünde genel bir kanı bulunmaktadır. Mesela Zamfir'e göre (2009:3) sürdürülebilir kırsal kalkınmanın temelindeki en önemli rollerden birisi, sürdürülebilir kırsal turizm kalkınması tarafından ortaya koyulmaktadır. Çünkü turizme ekonomik olarak bağımlı geniş kırsal alanlar vardır. Bu alanların sürdürülebilir bir kırsal kalkınma programının içerisine taşınması da kırsal turizmin çok yönlü kaynak yapısının devreye sokulmasıyla oldukça olumlu sonuçlar elde edilmesine imkan taniyacaktır.

Soykan'a göre (2000:21) ekonomilerin kırsal kalkınma için kırsal turizme yönelmelerinin tek sebebi iç göç değildir. Amaç çoğu zaman deniz kıyılarında artan yoğun baskıyı kırsal alanlara çekmek yada turizme sunabilecekleri ortamların kısıtlılığı nedeniyle kırsal alanlardaki mevcut kaynak potansiyelini değerlendirerek yeni fırsatlar yaratmak şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir.

Anlaşılacağı üzere kırsal turizmin kırsal kalkınma üzerindeki etkileri ağırlıklı olarak ekonomik boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Çünkü ekonomik etkiler maddi anlam taşıdığı için hem yöre halkı hem de ülke genelinde daha dikkat çekici olmaktadır. Fakat sosyo-kültürel ve fiziksel çevre üzerinde de etkilerinin olduğu kesindir. Bu kültürel etkiler yerel halkın gurur duymasını sağlayıcı değerler olarak ifade edilmektedir (Cengiz ve Akkuş, 2012:65). Çünkü bölge halkı turizm sayesinde tanınmışlığı arttıkça kendine olan güvenini tazelemekte, gelenek ve göreneklere daha bir sıkı bağlanmaya başlamaktadır. Toplumsal güven artışı olarak yorumlayabileceğimiz bu durum sonuçta sürdürülebilir bir yapının oluşmasına da hizmet etmektedir. Toplumun sosyal çevresinin de olumlu yönde değişmesine katkıda bulunmaktadır. Fiziksel çevre üzerindeki etkisi ise çoğunlukla alt ve üst yapıların inşasında kendisini göstermekte, bunun yanı sıra çevresel kirliliği olan duyarlılıkta artan bir bilinçlenme inşa edilmesine yardımcı olmaktadır (Çolak, 2009:46-53).

Kırsal turizm-kırsal kalkınma arasındaki etkileşimi Şekil 1'in yardımıyla özetlemek mümkündür:

Şekil 1. Kırsal Turizm – Kırsal Kalkınma Etkileşimi

Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisini Şekil 1'deki gibi kısıtlamak aslında kırsal turizmin kırsal kalkınmadaki rolünü küçümsemek olur. Şekil 1'de özellikle vurgulanmak istenen kırsal kalkınma üzerindeki etkinin hem olumlu hem de olumsuz yönde ortaya çıkacağı konusundadır. Ekonomik etkiler gelir, istihdam, yatırım artışı şeklinde olumlu bir performans sergilerken; kırsal alanda mal ve hizmetlere talep artışı enflasyonu körükleyici bir tepkiye sebep olmaktadır. Sosyo-kültürel açıdan kırsalın kültürel değerlerinin korunmasına, kadının sosyo-ekonomik açıdan değerinin artmasına, geleneksel ürünlerin canlandırılmasına imkan tanıyan bir yapı oluşurken; gelen turistlerin kültürlerinin bu yörede kültürel bir bozulmaya yol açması söz konusu olabilir. Fiziksel çevre üzerinde ise; çevresel değerleri ön plana çıkaran bir anlayışla çevre bilincinin kazanılmasına ve sürdürülebilirlik adına önemli adımlar atılmasına imkan tanınması söz konusu olacaktır. Ama çevre konusunda tüm katılımcıları bilinçlendirmek tam olarak mümkün olmadığı takdirde de

bir çevresel dejenerasyon ve etkin olmayan kaynak kullanımı, sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkileyecek bir yapı oluşturabilir.

Kırsal turizm ülkeler için bir alternatiftir. Kırsal turizmi bu şekilde bir kırsal kalkınma alternatifi olarak ortaya çıkaran bazı özelliklerin olduğu kesindir. Bu ekonomik ve sosyal içerikli özellikleri en basit haliyle şu şekilde ifade etmek mümkün olacaktır:

- Kırsal alanlarda yok olup gitme eğiliminde olan geleneksel değerlerin mutlaka hem yöre halkına, hem de ülkeye kazandırılmasına ihtiyaç vardır. Aksi takdirde kaynak israfı söz konusu olacaktır.
- Kırsal turizm sayesinde hizmet sektörü, özellikle de ulaştırma, sağlık, eğitim bir canlanma gösterecek; toplum ihtiyaç duyduğu ve beklediği hizmete kavuşacaktır.
- Kırsal turizm mevcut iş kollarını daha aktif hale getirirken, yeni iş kollarının kırsal alanda hayat bulmasına da hizmet edecektir.
- Atıl vaziyette bulunan tarihi değerler korumaya alınarak yok olmaktan kurtarılmış olacaktır.
- Kırsal kesimde kadın, kırsal turizme kattığı yüksek değerle, toplum içerisinde olması gereken değere sahip olma bir adım daha yaklaşmış olacaktır.

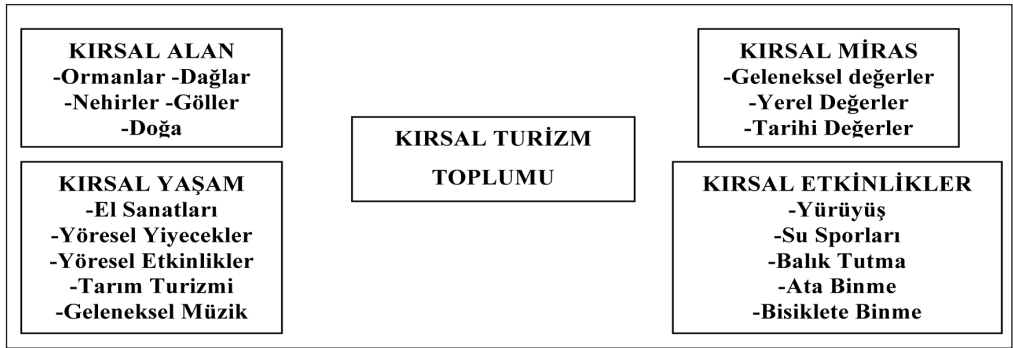
Anlaşılabileceği üzere kırsal turizmin kırsal kalkınmada kullanılması için oluşturulacak programın çok ayrıntılı bir şekilde düşünülüp uygulamaya geçirilmesine ihtiyaç vardır. Kırsal turizm kırsal kalkınma için iyi bir çözüm önerisi olabileceği gibi, telafisi mümkün olmayan problemlere de sebep olabilecek bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda kırsal turizmle kalkınma programları uygulanırken "sürdürülebilirlik" dikkat edilmesi gereken en önemli konu olmalıdır. Kırsal turizm işletmelerinin sürdürülebilirliği ve onların kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliğine olan katkısı; bölge ve sektörlerini birbirine entegre eden kalkınma plan ve programlarında yer alarak daha güzel bir sonucun ortaya çıkmasını sağlar (Hall ve Mitchell, 2004:354). Kırsal ve bölgesel kalkınma süreçlerinde kırsal turizm işletmelerinin potansiyel rolü ilkede iyi anlaşılmasına rağmen, uygulamada başarılı olmanın yolu, yerel şartlar üzerindeki büyük bir anlaşmaya bağlıdır (Roberts ve Hall, 2001).

3.1. Kırsal Turizmde Çekicilik Unsurları

Köroğlu ve Köroğlu'na göre (2006:234) kırsal alanlarda yapılacak olan faaliyetleri yörenin kendine has değerlerinden yararlanarak zenginleştirmek mümkündür. Bu değerler bozulmamış çevre, farklı kültürel değerler, otantik yaşantı, doğal beslenme ve doğal üretime katılma olanakları, yoğun tarihsel doku, pek çok kırsal faaliyeti aynı anda yapma imkanı sağlayan doğal yapı şeklinde özetlenebilir.

Kırsal kalkınmanın merkezine kırsal turizmi oturtarak hazırlanacak bir kırsal kalkınma projesinin tam odak noktasında kırsal toplum yer alacaktır. WTO'nun (2004:13) yaptığı bir çalışmada da ortaya koyduğu bu değerlendirmeyi Şekil 2 yardımıyla özetlemek mümkündür.

Kırsal turizm toplumunu etkileyerek, kırsal turizmi kırsal kalkınma için ön plana çıkaran kırsal toplumun belirleyicileri olarak isimlendirdiğimiz Şekil 2'deki değerleri ve uygun gördüğümüz birtakım belirleyicileri kırsal turizmin çekicilik unsurları olarak değerlendirebiliriz. Görüldüğü üzere kırsal turizmdeki çekicilik unsurları aslında kırsal turizm toplumu üzerinde baskı yaratan ve bu toplumu kırsal turizme yönlendiren belirleyicilerdir. Şekil 2 bu belirleyicileri 4 başlık altında toplamaktadır: Kırsal alan, kırsal yaşam, kırsal miras ve kırsal etkinlikler.

Şekil 2. Kırsal Turizm Toplumunun Belirleyicileri

Kaynak: World Tourism Organization (WTO), *Rural Tourism in Europe: Experiences, Development and Perspectives*, 2004, s.13.

Avrupa Birliği (1999:18) kırsal turizme ait tüketici beklentilerine cevap verecek ürünün doğal, tarihsel, çevresel çekiciliğe sahip olmasının yanında bu kırsalda ikamet ediyor olmasının gerekliliğinden bahsetmektedir. Kırsal alanlar, kırsal turizmin gerçekleştirileceği bölgede belki de en önemli yapı taşlarıdır. Özellikle kentsel yaşam alanlarından gelecek olan turistler doğaya olan özelemleriyle bu turizm türünü tercih etmektedir. Durum böyle olunca kırsalda yer alan her türlü doğal değer kırsal turizm için özel bir anlam ifade eder. Soykan da (1999:69) kırsalların kirlenmemiş, bozulmamış olmasının sağlık açısından uygun koşullar sunmasının, doğal ve yöresel gıdalara erişimin kolay olmasının ve kırsal alanların doğayla iç içe gerçekleştirilecek faaliyetlere uygun bir zemin hazırlamasının önemli çekicilik unsurları oluşturduğundan bahsetmektedir.

Turistik faaliyette bulunan insanların birincil beklentisi yeni yerler görme, yeni kültürler tanıma olsa bile; yeni ve farklı tatları keşfetme de bir beklenti olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal turizm amacıyla yola çıkan turistler, yöresel bazlı tarımsal üretim; tarihi ve doğal değerlerin yanı sıra yöresel kültürü de tanımak istemektedirler (Etikan ve Çukur, 2011:2). Bu bağlamda da yöresel el sanatlarının rolü oldukça büyüktür.

Yeni politik yaklaşımlar, kırsal alanlardaki doğal ve kültürel kaynakları korumak ve artırmak için çözüm önerileri ortaya koymaya çalışırken, sonuçta gelişmelerin avantajlarını yakalamak için yerel insan sermayesinin kabiliyeti ve miktarının oldukça önemli olduğunu anlamışlardır (Nylander ve Hall, 2004:31).

3.2. Kırsal Turizmle Kalkınmada Yaşanan Zorluklar

Kırsal turizmle kırsal kalkınmayı sağlamaya çalışırken bir takım zorluklarla karşılaşılması mümkün değildir. Timothy (2004:54-57) bu aşamada karşılaşılabilecek zorlukları birkaç başlık altında toplamaktadır:

- 1) Çevre Baskısı (Nüfus artışının yarattığı çevresel sıkıntılar, kirlilik, kalabalık, trafik, pahalılık gibi),
- 2) Finansal Kısıtlamalar (Bütçe yetersizliği),
- 3) Deneyim ve Eğitim Yetersizliği,
- 4) Politikanın Teorik ve Uygulama Kısımlarının Farklı Ellerden Yürütülmesi.

Aslında başka araştırmacıların da yapmış oldukları çalışmalarda Timothy'nin (2004:54-57) üzerinde durduğu bu kriterlerin bir yada birkaçına değindiğini görmekteyiz. Bu araştırmacılarından bir tanesi olan Clarke (2004:87), kırsal turizmin hem yönetim hem kalkınma aşamasında karşılaşılabileceği en önemli zorluğu, pazarlama uygulamaları ve pazarlamanın anlaşılması konularında karşılaşılan sıkıntılar olarak değerlendirmektedir. Kısıtlı bütçe, pazarlama uzmanlarının uyumundaki yetersizlikler, paydaşların ilgilerinin birbirinden farklılığı ve pazarlamayla ilgili yanlış kanı bu görüşün ortaya çıkmasında önemli bir tetikleyicidir. Pek çok kırsal turizm KOBİ'sinin pazarlama konusunda karşılaşılabileceği en büyük risklerden birisi e-ticaret alanında yaşanabilir. Bu konuda araştırma yapan Evans ve Parravicini (2004:116) de kırsal turizm KOBİ'lerinin dijital ekonomiye katılım için yeterli beceriye sahip olmadıkça ve bilişim teknolojilerinin kullanımı konusunda yardım almadıkça elektronik pazarda kaybolabileceklerini belirtmektedir. Gerçekten de günümüz pazarlama anlayışında e-ticaretin, e-pazarlamanın yeri ve önemi oldukça fazladır. Bu nedenle Bilgi İşlem Teknolojileri (BİT'ler) turizm firmaları, destinasyonlar ve bilgi üreticiler için önemli bir fırsat oluşturmaktadır.

3.3. Kırsal Turizmle Kalkınmada Başarı Şartları

Kırsal turizmle kalkınmanın sağlanması ve bu kalkınmanın sürdürülebilir kılınması için, kırsal turizm politikalarının uygulandığı ülkede bazı şartların sağlanması gerekir ki; Priestley ve Arkadaşları (2004:78-80) bu şartları şu şekilde özetlemektedirler:

- 1) Tarımsal aktivitelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması (kırsal turizmin yanında tarım turizmi için de önemlidir),
- 2) Üretim ve pazarlama eğilimlerinin belirlenmesi (kırsal turizmin yanında, kırsalın alternatif turizm türleri de göz önüne alınarak bu değerlendirmenin yapılması gerekir),
- 3) Tanıtım ve uygun fiyatlamanın yapılması (tanıtım yapılırken BİT'lerden yararlanılması, tanıtımın daha etkin yapılmasına yardımcı olacaktır).

Clarke (2004:84) kırsal turizmin yarattığı etkilerin hem siyasi hem de ekonomik içerikli olması nedeniyle kırsal turizm firmalarının maliyette etkinlik kadar, pazarda da etkili olma yönünde bir zorlamayla karşı karşıya kaldıklarını belirtir. Pazardaki bu etkinliği ortaya koyabilmek ise büyük ölçüde BİT'lerin varlığına ve kullanım yaygınlığına bağlı olacaktır.

İşbirliği, kırsal turizmle kalkınmada bir rekabet avantajı olarak görülmekte olup (Gorman, 2004:121), kırsal kalkınmanın başarısı için önemli bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bir ortaklığın zaman içerisinde genel kalkınmaya yardım etmesi mümkündür. Bunda yaş, ırk ve sosyal yapı mutlaka bir destek unsuru oluşturacaktır. Gorman (2004:133) ortaklıkların ayakta kalmasını çok zor olarak kabul etmesine rağmen, ortaklıkların en önemli faydasının kırsal turizm sektörünün kalkınmasını desteklemek olduğunu ifade etmektedir. Vernon ve arkadaşları da (2004:323) sürdürülebilir bir kırsal turizm girişiminin mutlaka tüm paydaşlar arasında bir işbirliği ilişkisini teşvik etmesi gerektiğinden bahseder.

Cech (2004:146-147) ise kırsal turizmle kalkınmada ortaklıkların çeşitli avantaj ve dezavantajlar yarattığından bahsetmektedir. Daha büyük kitlelerin piyasaya (kırsala) çekilmesi, kırsalın marka olması, kurumsal bir kimlik kazanması, daha çok farklı sektörlerden girişimcilerin kırsala çekilmesi avantaj olarak kabul edilirken; kişisel çatışmaların artması, bölgedeki yetersiz yönetim ve koordinasyonun kaynakların boşa harcanmasına sebep olması, dezavantaj olarak kabul edilmektedir.

Sürdürülebilir kırsal turizm bağlamında kırsal turizm şirketleri için kalitenin ne anlama geldiği konusunda da pekçok görüş bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak ortaya çıkan genel kanı ise, kırsal turizm şletmelerinin başarıya ulaşmaları için ihtiyaç duydukları anahtarın kalite olduğu konusudur (Youell, 2004:227). Youell (2004:227) ayrıca toplam kalite yönetiminin bir uzantısı olan Entegre Kalite Yönetimi'ne uyum sağlamış bir destinasyonla çalışan bireysel kırsal turizm şletmelerinin gelişiminin ve sürdürülebilirliğinin daha rahat olacağını belirtmektedir. Toplumlar homojen varlıklar olmadıkları için (ilgileri, politik yaptırımları, coğrafyaları, kültürleri farklıdır) ülke içinde ve ülke dışında farklılıklar gösterirler. Bu nedenle de toplumsal yapının değerlendirilmesiyle ortaya çıkan kırsal turizmde toplam kalite yönetiminden ziyade, entegre kalite yönetimine dayalı bir kalite sisteminin benimsenmesine ihtiyaç vardır.

Bir kırsalda kaliteyi ortaya koyan ve onu destekleyen önemli kavramlardan bir tanesi de imajdır. Kırsal alanların ekonomik canlılığı, o alanda yer alan turistik destinasyonların çeşitliliği ve çevresel kalite ile ölçülebilir. Bu çeşitlilik arttıkça turistik çekim gücü de artacaktır. Fakat turistik ürünün çekiciliği marjinalliğine ve bu marjinalliğin kırsal imaj statusüne kavuşturulmasına bağlı olarak ekstra bir değer kazanacaktır. Williams ve Copus'a göre (2004:306) kırsal alanlarda özel bir imaj yaratılması için bir takım düzenlemelerin yapılmasına ihtiyaç bulunmakta ve kırsal alanların imajı her zaman otantik, özgün bir yapı sergilemese bile kalkınmada pozitif etkiler yaratmaktadır.

Kırsal turizm uygulamalarında başarı için sadece kırsal kaynak yapısı ve girişimcilerin girişim kabiliyeti yeterli olmaz. Aynı zamanda çiftçilerin direk pazarlama, çiftlik tahlilleri, üretici gruplar ve stratejik birleşmeler konularında düşünce ve davranış modelleri de kırsal turizm kalkınmasının başarısını etkileme gücü gösterir (Schiebel, 2004:287). Ayrıca bir kırsal turizm girişimcisinin başarısı; güçlendirilmiş denetim yeteneği, problem çözme kabiliyeti ve sosyal insiyatifini kullanma yetisi sayesinde ortaya çıkacaktır (Schiebel, 2004:292). Bir girişimin başarısı, o girişimde yer alan personelin tamamıyla ilgili bir olgudur. Girişim başarısı bir koordinasyon ve planlama başarısına bağlı bir yapı gösterir. Bu bağlamda da kırsal turizm şletmelerinin başarısı öncelikle o şletmede çalışacak yerel işgücünün başarısı ve sonraki aşamada da kırsal alanda faaliyet gösteren kalkınma ajanslarının şletme için sağlayacakları teknik ve pazar bilgisi imkanlarına bağlı olarak değişim gösterecektir (Williams ve Copus, 2004:318).

4. Avrupa Birliği'nin Kırsal Kalkınma Programında Kırsal Turizme Bakışı

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren genel sürdürülebilir kalkınma modellerinin yerini, bölgesel-yerel kalkınma modelleri almaya başlamıştır. Bunda en önemli etken genel anlamda bir sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması olduğça zor olması, buna karşın bölgesel çaplı yerel kalkınmalarla genel kalkınmaya ulaşmanın daha kolay olmasıdır. Bu nedenle de kalkınma telaşında olan tüm ülkelerde olduğu gibi, Avrupa Birliği'nde de bölgesel sürdürülebilir kalkınma önemli bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Hazırlanan çeşitli bölgesel kalkınma programları, kırsal alanlardaki tarım, turizm ve kültürel değerleri faaliyete geçirmeyi amaç edinmiştir (Kluge and Schramm, 2002:2).

Avrupa'nın yüzölçümünün %80'lik bölümü kırsal alanlardan oluşmakta ve bu kırsal alanlarda toplam nüfusun yaklaşık %25'lik kısmı ikamet etmektedir. Kırsal alanlarda yaşayan nüfusun azlığı nedeniyle, Avrupa kırsal bölgeleri sürekli teşvik edilmekte ve özellikle kırsal kesimde yaşayan halkın kırsaldan ayrılmaları engellenmeye çalışılırken, kentsel alanlardan da kırsala doğru bir çekim hattı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda da Avrupa Birliği'nin kırsal kalkınma politikasında,

kırsal turizmin gelişimi için, kırsal alanların ve kırsal mirasın korunması ve gençleştirilmesini içine alan tedbirleri uyguladığı gözlenmektedir (Wodenberg 1992'den alıntılan Şerefoğlu, 2009:60). Avrupa Birliği'nde kırsal turizme olan ilgi Avrupa Komisyonu'nun turizme olan yaklaşmasıyla ortaya çıkmış ve kırsal turizme yönelik ilk resmi açıklama 1986 yılında turizm sektöründe topluluk faaliyetlerinin değerlendirildiği politika belgesinin taslağında yer almıştır (Şerefoğlu, 2009:59).

Avrupa Komisyonu'nun Avrupa'da turizm alışkanlıkları üzerine yaptığı bir araştırmada kırsal turizmin geliştiği ülkelerde insanların en az 1/3'ünün tatillerini geçirmek amacıyla kırsal alanlara gittiği sonucuna varılmıştır (Aydın, 2012:40). Bu sonuçlar Avrupalıların kırsal turizme verdikleri önemi ifade açısından önemlidir. Bu önemi kırsal alanların kalkınmasında yönlendirici bir güç olarak düşünülen bazı örgütlenmeler oluşturmalarından, ulusal ve uluslararası dernekler altında birleşmelerinden de anlamaktayız. Ahipaşaoğlu ve Arıkan'ın (2006) da belirttiği gibi Uluslararası Kırsallık-Çevre Kalkınma Derneği (International Ruraland Ecological Development Association: R.E.D.) bunlardan bir tanesi olup; tarım-çevre-turizm kapsamında bazı seminerler düzenlemekte ve bu seminer sonuçlarını ilgilenenlerin faydalanmasına sunmaktadır.

Avrupa Birliği'nde 1994 öncesi dönemde Leader (Leader I ve Lesder II) girişimleriyle turizmin desteklenmesine çalışılmış, 1994-1999 dönemi boyunca da AB Kırsal Kalkınma Politikası çerçevesinde kırsal turizm kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve çiftçilerin gelirlerinin artırılması kapsamında teşvik görmüştür (Şerefoğlu,2009: 61). Gündem 2000'le de Ortak Tarım Politikası ve Kırsal Kalkınma kapsamında maddi bir takım düzenlemelere gidilmiştir. Gündem 2000'de en önemli amaç olarak tarım ve ormancılık sektörünün güçlendirilmesi, kırsal alanlarda rekabetin artırılması ve çevrenin ve kırsal mirasın sürdürülmesi ve korunması beklenirken; 2000-2006 döneminde Kırsal Kalkınma Konsey Tüzüğü ile turistik aktivitelerin ve turizmle ilişkili faaliyetlerin teşvik edilmesi programa bağlanmıştır (Şerefoğlu, 2009:61). Bu dönemin turizm için en önemli mali yardımı Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) tarafından sağlanmakta olup, çok önemli bir kısmı altyapının geliştirilmesi, mesleki vasıfların artırılması, turizm işletmelerinin geliştirilmesi, konaklama ve diğer turizm tesislerinin islahı için kullanıma sokulmuştur (Şerefoğlu, 2009:61).

20 Temmuz 1999 tarih ve 1999/595/EC sayılı kararı ile 10 merkezi ve Doğu Avrupa ülkesindeki tarımsal ve kırsal yapıyı yeniden şekillendirmek için oluşturulmuş bir mali katkı programı olarak 2000-2006 yıllarını kapsayan SAPARD (Special Accesion Programme for Agriculture and Rural Development-Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı) oluşturulmuştur (Turhan, 2005:22).

AB Komisyonu'nun 2007-2013 dönemi AB Kırsal Kalkınma Politikası'nda da kırsal turizme ağırlıklı olarak yer verilmiş; hem üye ülkelerde hem de aday ülkelerde kırsal turizm faaliyetlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir.

5. Türkiye'de Bir Kırsal Kalkınma Alternatifi Olarak Kırsal Turizm

Türkiye'de kırsal kalkınmada bir alternatif güç olarak değerlendirilecek olan kırsal turizm, bu bölümde önce AB turizm politikaları, sonra Türkiye'de uygulanmış ve uygulanmakta olan kalkınma planları ve son olarak da Türkiye'nin kırsal turizm stratejisi çerçevesinde değerlendirilmektedir.

5.1. Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye'de Kırsal Kalkınma ve Kırsal Turizm

Turizmin pek çok sektörle bağlantılı yapısı, AB içerisinde ortak bir turizm politikasının oluşturulmasını zorunlu ve bir o kadar da zor kılmaktadır. 80'li yıllardan itibaren AB'nin turizm kapsamındaki politikalarını 6 başlık altında toplamak mümkündür (DPT, 2000a:108-109).

- 1) Birlik içinde turizme destek olmak,
- 2) Turizmin mevsimlik ve bölgesel dağılımını saptamak,
- 3) Birliğin mali kaynaklarından daha iyi yararlanmak,
- 4) Turizm sektöründe çalışma koşullarını iyileştirmek,
- 5) Turistlerin daha iyi bilgilendirilmesini ve korunmasını sağlamak,
- 6) Turizm konusunda sektörün bilincini yükseltmek ve sektörün sorunları ile ilgili incelemeleri, araştırmaları artırmak.

Bu politikalar dahilinde Avrupa Konseyi'nin Temmuz 1992'de Turizm Eylem Planı'nı onaylaması ile bazı faaliyetlere öncelik verilmesi söz konusu olmuştur. Türkiye için turizm alanında atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilebilecek bu plana göre bazı faaliyet alanları şu şekilde oluşturulmuştur (DPT, 2000a:109):

- 1) Az gelişmiş yörelere doğru turist akımının yaygınlaşması,
- 2) Kültür, kırsal, gençlik, sosyal turizmi geliştirme projeleri,
- 3) Çevrenin korunması.

Netice itibariyle 1992 yılında yürürlüğe giren Turizm Eylem Planı, kırsal bölgelerin turizm aracılığıyla kalkındırılmasını hedefleri arasına alan öncü bir yapı ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği'nin o günlerden bugünlere gelene kadar kırsal turizme olan ilgisi hiç azalmamış; tam tersine katlanarak artmıştır. Birlik içerisinde ortaya çıkan bu ilgi artışını; kırsal turizm projelerini destekleyen fon sayılarından da anlamak mümkündür. Bu fonların bazıları ise şu şekilde sıralanabilir (Şerefoğlu, 2009:63):

- Kapasite geliştirme ve temel çerçeveyi oluşturma açısından PHARE (Coordinated Support For The Reconstructing of Economics of Poland and Hungary - Polonya ve Macaristan Ekonomilerinin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Destek Programı),
- Eğitim ve eşitlik politikalarını destekleyen ESF (European Social Fund - Avrupa Sosyal Fonu), yatırım, eğitim ve temel organizasyon oluşturmada IPARD/EAFRD (Instrument for Preaccession for Rural Development - Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma İçin Mali Araç / European Agricultural Fund for Rural Development - Kırsal Kalkınma İçin Avrupa Tarım Fonu),
- Her türlü uluslararası bölgelerarası işbirliği projelerini desteklemede INTERREG/EGCC (Innovation&Environment Regions of Europa Sharing Solutions - Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu Vasıtasıyla Desteklenen Program / European Grouping of Cross-Border Cooperation - Avrupa Sınır Ötesi İşbirliği Grublaması).

Kırsal alanların varlığının devam ettirilmesi ve kırsal toplumun yaşama standartlarının artırılması için gerçekleştirilen her türlü girişim kırsal kalkınmanın içerisinde yer almaktadır. Türkiye'de kırsal kalkınma ve özellikle de kırsal turizm çabalarının 21. yy'ın başlarında ivme kazanmasıyla birlikte, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nca oluşturulan Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu'nun çalışmaları konuya gerçek anlamdaki ilk ilginin uyanışına yardımcı olmuştur. Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu'nun Raporu'nda (2002:10) kırsal kalkınma o kadar detaylı bir şekilde tanımlanmıştır ki; kırsal alanlardaki sürdürülebilirlikten, kırsalda yaşayan insanların gelir ve hayat standartlarının artırılmasından, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının yok edilmesinden, tarım ve sanayi arasında entegre sistemlerin oluşturulmasından, eğitim, sağlık, ulaşım,

haberleşme gibi altyapının revize edilmesinden, yöresel el sanatları ve geleneksel değerlerin ortaya çıkarılmasından ve daha birçok değişimden bahsedilmektedir.¹

Bu bağlamda IPARD (Instrument for Pre-Accession-Rural Development-Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Bileşeni) Avrupa Birliği'nin uyguladığı, AB'ye katılım öncesi kırsal kalkınma programlarında kullanılan bir program olarak dikkat çekmektedir. Bu programın temel amacı AB'ye başvurusu olan, ama tam üyelik sağlanmamış ülkelere AB Ortak Tarım Politikası ile ilgili müktesebatin uygulanmasını ve aday ülkelerde tarım sektörü ve kırsal alanlarla ilgili bazı önceliklerin belirlenmesi ve sorunlara çözüm önerileri getirilmesini sağlamaktır (Turhan, 2005:50). IPARD kapsamında Türkiye için kırsal yerleşim alanlarının ve altyapılarının yenilenmesi ve geliştirilmesi için yapılan Güçlü, Zayıf yönleri, Tehditler ve Fırsatlar (GZTF) Analizinde elde edilen bazı sonuçlar ise Şekil 3'de şu şekilde ifade edilmektedir (Turhan, 2005:124):

<p><u>Güçlü Yönler</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Zengin kültür ve gelenekler- Üretim deseni geniş kırsal alanlar	<p><u>Zayıf Yönler</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Kırsal turizmin yoğun olduğu bölgelerde kırsal kültür ve mirası simgeleyen yapıların yetersiz restorasyonu,- Yetersiz altyapı,- Ulaşım araçlarının kalite düşüklüğü,- Tarım işletmeciliğinin etkin üretim, kalite ve pazarlama imkanlarından yoksun oluşu,- Sağlık ve eğitim alanlarındaki yetersizlikler.
<p><u>Fırsatlar</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Uygun iklim şartları,- Kırsal alanların Sivil Toplum Kuruluşları ile olan bağlantıları.	<p><u>Tehditler</u></p> <ul style="list-style-type: none">- Yetersiz mali kaynaklar,- Harcamalarda etkinsizlik,- Düşük oranlı kamu katılımı,- Planlama ve karar alma süreçlerinde sektör bazlı yaklaşım.

Şekil 3. IPARD'a Göre Türkiye'nin Kırsal GZTF Analizi

Kaynak: Turhan, M.S. (2005) "Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci" T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, s.124.

IPARD Planı 19 Aralık 2007 tarihinde Avrupa Komisyonu Kırsal Kalkınma Komitesi'nde görüşülerek kabul edilmiş ve 25 Şubat 2008'de Avrupa Komisyonu tarafından resmen onaylanmıştır. Bu programın 2 faz olarak uygulanması öngörülmüş, 1. faz 2007-2009, 2. faz 2010-2013 yılları arasında kapsamaktadır (Başarı, 2008:118). Kırsal turizm 1. fazda yer almakta olup kırsal kalkınma bileşeni altında² kırsal ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi alt başlığıyla değerlendirilmeye alınmış ve 5. bileşen olan kırsal kalkınma 6 alt başlıkta değerlendirilmekte olup, kırsal turizm ile ilgili düzenlemeler kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi alt başlığında kendisine yer bulmaktadır (Başarı, 2008:119).

Türkiye'de; uluslararası yükümlülükler, AB'ye üyelik süreci ve tarımsal yapıda hızlanan dönüşümün kırsal kesimde ortaya çıkardığı uyum sorunlarını çözmek ve kırsal kalkınma proje ve

1 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu (2002) Avrupa Birliği'ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu

2 Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.abfonlari.gov.tr/2007-2013donemimaliyardimlar.html>, erişim 11.09.2012

faaliyetlerine çerçeve oluşturmak üzere 2006 yılında "Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi" hazırlanıp yürürlüğe girmiştir (DPT, 2007a:48). Yine Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda (DPT, 2000a:94) belirtildiği gibi, AB kırsal kalkınma politikalarına uyum için gerekli kurumsal çerçeve oluşturularak, kırsal kalkınma fonlarının yönetimine ve etkin kullanımına ilişkin idari kapasite geliştirilmeye çalışılacağından bahsedilmektedir.

2000-2006 dönemine ait Yapısal Fonlar Programları'na ilişkin Komisyon Rehberi'nde, yerel kalkınma için avantajlar sunan oldukça önemli bir potansiyele sahip bir alan olarak turizme dikkat çekilmekte ve turizm için en önemli mali desteği, yapısal fonlar ve özellikle Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu (ERDF) sağlamaktadır (DPT, 2007:21-22). Fakat yapısal fonların kırsal alanlarda kırsal çevrenin korunması ve kırsal turizm pazarının gelişmesi üzerindeki etkisi daha kuvvetlidir (DPT, 2007:22).

5.2. Kalkınma Planları Kapsamında Türkiye'de Kırsal Turizm Faaliyetleri

Türkiye'de kalkınma 1963 yılından itibaren kalkınma planlarıyla yönlendirilen bir yapı göstermektedir. Cumhuriyet tarihinde ilk beş yıllık kalkınma planı 1963'de uygulanmaya başlamış, günümüze gelene kadar sekiz adet beş yıllık kalkınma planı uygulanmış ve 2007 yılında da yeni bir uygulamayla 7 yıllık bir süreci kapsayan dokuzuncu kalkınma planı uygulamaya girmiştir. Bu arada 1962, 1978, 1984, 1995 ve 2006 yıllarında da birer yıllık Geçiş Yılı Programları'nın uygulanması söz konusu olmuştur.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967) ne kırsal kalkınma konusundan, ne de kırsal turizmden bahsedilmektedir. Bu planda turizmden ödemeler dengesi açıklarının kapatılması için geniş ölçüde yararlanılmasının gerekliliğinden ve bu bağlamda da çok fazla dağılmadan sadece turist çekme kabiliyeti yüksek olan alanların geliştirilmesine öncelik veren tedbirlerin uygulanmasından bahsedilmektedir (DPT, 1963:425).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1968-1972) nüfusun büyük bir kısmının kırsal yörelerde yaşamakta olduğundan ve köylerden kentlere doğru hızlı bir göçün ve kentlerde çarpık bir konutlaşmanın başladığından, kırsal alanlarda yeni mesleklerin ortaya çıkmaya başladığından ve bu alanlara yapılacak yatırımların teşvik edilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir (DPT, 1968:55,57,263). Turizmle ilgili olarak ise, Birinci Kalkınma Planı ile turizm konusunda elde edilmek istenen değerlere ulaşamadığı, turistik potansiyeli yüksek olan bölgelerde yatırımların desteklenmesi gerektiği, kitle turizminin teşviki ve altyapı çalışmalarına ve turizm konusunda eğitime önem verilmesi gerektiği belirtilmektedir (DPT, 1963: 93,299,593,601).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da (1973-1977) kırsal kalkınma ve kırsal turizm kavramlarına rastlanmamaktadır. Fakat kırsal yerleşimin dağınık dokusu nedeniyle kırsal alanlara götürülen hizmet düzeyinde ikinci kalkınma planı döneminde bir gelişme olmadığından, bu dokunun gerek köy kalkınmasını, gerekse millî kalkınma çabalarını olumsuz yönde etkilediğinden bahsedilmektedir (DPT, 1973:95,113). Bu yerleşim dokusu kalkınmaya ayrılacak kaynakların israfına ve etkinliğinin de düşük olması sebep olmuştur (DPT, 1973:844). Bu dönemde de turizmle ilgili olarak yatırımların öncelikli bölgelerde yoğunlaştırılmasına ve kitle turizminin gereklerine uygun hareket edilmesine devam edilmesine karar verilmiştir (DPT, 1973:618).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) kırsaldaki hızlı nüfus artışının topraksız aile sayısını artırdığından, bu nedenle kırsaldan kentlere doğru göçlerin hız kazandığından bahsedilmektedir (DPT, 1979:13,147). Bu kapsamda kırsalda gelişmeyi hızlandırmak amacıyla;

- Etkili bir toprak reformu,
- Demokratik kooperatifleşme,
- Köylüye dönük devlet düzenleme ve desteği,
- Köyentler yoluyla yeni bir üretim düzeninin kurulması araçlarının kullanılması gerektiğine değinilmiştir (DPT, 1979:288).

Ayrıca ilk kez bu planda; tarihi çevrenin ve önemli savaş alanlarının, kırsal ve kentsel dinlence bölgelerinin saptanması, korunması ve ulusal tarihi parklar çerçevesinde iç ve dış turizme yönelik olarak değerlendirilmesi çalışmalarına hız verilmesi gereğine yer verilmektedir (DPT, 1979:297). Kırsal kesime dair yapılması gereken düzenlemelere de yine ilk kez bu plan çerçevesinde ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir (DPT, 1979:298,326,373,420,460,656,662,664,667,668). Köyent projeleri kavramı ilk kez bu planla hayat bulmuş ve kırsaldaki kalkınmayı sağlamak için kırsaldan kentlere göçü de engellemek üzere sanayi sektörünün kırsala getirilmesi düşüncesi ilk kez gündeme gelmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın (1985-1989) en önemli özelliği ise; hizmet bütünlüğünü gerçekleştirerek kırsal alanda yaşayanların gelirini artırmak, sosyal ve kültürel gelişmelerine katkıda bulunarak kalkınmalarına hız kazandırmak üzere "Entegre Kalkınma Projeleri" uygulamasına ilk kez değinilmiş olmasıdır (DPT,1985:158). Kırsal gelirin yükseltilmesi, kırsal altyapının geliştirilmesi amacıyla yeni projelerin uygulanmasına imkan tanınması ve kırsal hane halkına tarım dışı ek gelir temininin sağlanması (tarıma dayalı sanayi, el sanatları, küçük sanayi ve hizmetler sayesinde) bu planda kapsamlı bir şekilde yer almaktadır (DPT, 1985:132). Bu planda da direkt kırsal turizm tanımlaması yer almasa da; kırsal yerleşmeler için turizm ve rekreasyon amaçlı alanlar hakkında doğru kararların verilebilmesine önem gösterilmesi gereğinden bahsedilmektedir (DPT, 1985:158).

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994) döneminde de kırsal alan planlama yönetimi çerçevesinde "Entegre Kırsal Kalkınma Projeleri" nin kullanımına yer verilmektedir (DPT, 1990:359). Kırsal alanlarda tarım dışı faaliyetlerin geliştirilmesi ile yeni iş imkanları ve gelir kaynaklarının yaratılmasına ağırlık verilmesinden, merkezi nitelikte kırsal yerleşme birimleri tespit edilip gelişmelerin sağlanmasından, kırsal alanda mahalli hizmetlerin verimliliğinin artırılması için ilçe özel idarelerinin kurulmasından bahsedilmektedir (DPT,1990:303,318,320). Kırsal alanda kalkınmanın hızlandırılması için, bilgi akımının hızlandırılması, kırsalda farklı faaliyet kollarının yaygınlaştırılmasının sağlanması, kırsalın eğitim ve kültür düzeyinin artırılması, sağlık imkanlarının iyileştirilmesi sağlanmalıdır görüşü ön plana çıkmaktadır (DPT, 1990:342).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1996-2000) kırsal kalkınmanın süreklilik ve kalıcılık temellerine kavuşturulmadığı için, kır-kent arasındaki refah düzeyi farkının giderek açıldığından ve kırsal nüfusun kentlere yığıldığından bahsedilmektedir (DPT, 1996:17). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kırsal alanlarda mahalli hizmetlerin verimliliğini artırmak için kurulması planlanan İlçe Özel İdarelerinin kurulmadığına da değinilmektedir (DPT, 1996:130).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2001-2005) kırsal kalkınmanın yaygınlaştırılmasını ve hızlandırılmasını sağlayacak kırsal alan idari örgütlenme çalışmalarının henüz istenilen düzeye gelmediğinden, doğrudan üreticilere finansman sağlayan kırsal kalkınma projelerinin oluşturulmasına ve uygulanmasına başlanacağından bahsedilmektedir (DPT, 2001:71,133). İlk kez Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile kırsal kalkınma projelerinde sivil toplum örgütlerinin katılımının sağlanması konusuna yer verilmektedir (DPT, 2001:229). Tarım dışı ekonomik

faaliyetlerin desteklenmesine bu planda da devam edilecektir (DPT, 2001:229). Bu planlama döneminde de kırsal alanda yaşayan nüfusun gelirini artırmak ve işsizliği azaltmak için yöresel potansiyeli bulunan, turizm, el sanatları, hayvancılık, dokumacılık gibi alanlarda girişimciler desteklenmeye devam edilecektir (DPT, 2001:71).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde hazırlanan **Turizm ve Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporunda** da (DPT, 2000a:34) turizmin çevreyle dost bir yapı sergilemesi gerektiğinden, çevresel değerler korunurken kırsal ve endüstrileşmiş bölgelerde ekonominin çeşitlilik kazanmasının ekoturizm ile mümkün olabileceğinden bahsedilmektedir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda ise (DPT, 2000b:64), kırsal toplumun yaşam niteliğinin geliştirilmesi çerçevesinde, kırsal insanın gelir ve yaşam güvencesi için, modern tarım, tarım ürünleri işleme ve değerlendirme, kırsalda konumlanmış sanayi, kırsal turizm alanlarında ek gelir sağlayıcı üretim ve hizmet alanları geliştirilerek, istihdam olanakları artırılması gerektiğinden bahsedilmektedir. İl özel idarelerinin kırsal nitelikteki alt yapı projelerine, özellikle okul binaları yapımında, tarım, el sanatları, turizm kapsamında önemli destekler sağladığı gözlenmektedir (DPT, 2000b:28). Bu plan döneminde, modern köy modern tarım ilkesinden hareketle yöresel ve bölgesel potansiyel iş imkanlarının (kayak, turizm, arıcılık, tavukçuluk, hayvancılık, halı ve kilim dokumacılığı vb.) değerlendirilmesi, gerekirse kredi verilerek katkı sağlanması önemli amaçlardan bir tanesi olarak belirlenmiştir (DPT, 1000b:58). Bu raporda orman köylülerini yoksulluktan kurtarmak için orman turizmi, avcılık, ekoturizm ve benzeri gelir getirici kaynakların değerlendirilmesi konusunda özendirici yasal uygulamaların gündeme getirildiği ve doğal ve ekolojik değer ve zenginliklerin tanıtılması ve bu olanakların çevreye zarar vermeden ekonomik kılınması için dağ, yayla ve kırsal yaşam ortamı turizminin geliştirilmesinin gerektiği belirtilmektedir (DPT, 2000b:59,69).

Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013) kırsal kalkınmanın sağlanması açısından Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan çok farklı şeylere yer vermemektedir. 2006 yılında kabul edilen Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi çerçevesinde, kırsal kalkınma planı hazırlanarak uygulamaya konmasına, başta il özel idareleri olmak üzere, yerel yönetimler ile birliklerin kırsal kalkınma konusundaki etkinliğini artırmak için teknik, mali ve kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesine ihtiyaç olduğundan bahsedilmektedir (DPT, 2007:92-94).

Gelir dağılımının kırsal alanlarda iyileştirilmesiyle ilgili, özellikle aile işçisi olarak istihdam edilen kadınların durumuna bu planda değinilmiş ve kadınların ekonomik hayatın dışında kalarak yoksulluk ve sosyal dışlanma risklerine karşı açık hale geldiklerinden bahsedilmiştir (DPT, 2007a:43). Kırsal ve kentsel yerleşim birimleri arasında devam etmekte olan sosyo-ekonomik ve gelir düzeyi dengesizliklerinin giderilmesi için bölgelerin sorunlarına ve potansiyellerine göre farklılaştırılmış tedbirleri içeren bütüncül bir bölgesel gelişme politikasının gereğine de ayrıca değinilmiştir (DPT, 2007:46).

Kırsal kalkınma politikalarının etkinliğini artırmak için yasal ve kurumsal düzenlemeler çerçevesinde bir kırsal kalkınma kurumu ve ödeme birimi kurulmasına dair çalışmalar sürdürülmektedir (DPT, 2007:49). Bu kapsamda e-ticaretin de yardımıyla tarım, orman ve gıda ürünlerinin tanıtım ve pazarlaması, turizm ve rekreasyon, el sanatları, tarıma dayalı sanayi ve diğer alternatif üretim faaliyetleri geliştirilecektir (DPT, 2007:93).

Türkiye'nin kıyı turizminin yanısıra, içerisinde kırsal turizmde yer aldığı alternatif turizm türleri açısından eşsiz imkanlara sahip bulunduğu fakat bu potansiyelin rasyonel anlamda

kullanılmadığı bir gerçektir. Bu bağlamda, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013, Türkiye'nin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek turizmden alınacak payı artırmayı hedef almaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007:1). Belirlenen bu hedef dahilinde sürdürülebilir turizmin tanıtılarak eko-turizm, kırsal turizm ve agro-turizm konularında kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirilmesi vizyona yönelik ilkeler arasında gösterilmektedir (Kül.Tur.Bak.,2007:4). Altyapı ve üstyapı yatırımları fiziksel planlara uygun olarak gerçekleştirilecek, yatırıma açılması uygun görülen alanlarda öncelikle fiziksel planlama çalışmaları tamamlanarak yürürlüğe konulacak ve özel sektörün alternatif konaklamaya yönelik kırsal turizm tesisleri, özel nitelikli tesisler ve pansiyon gibi konaklama üniteleri kurması desteklenecektir (Kül.Tur.Bak.,2007:32).

Tüm bu planlardan da anlaşılacağı üzere, Türkiye için "Kırsal Kalkınma" konusu 80 sonrası'nın gündeminde oldukça yoğun bir şekilde yer alırken, "Kırsal Turizm" konusu daha çok 2000 sonrası'nın programlarında kendisini göstermeye başlamış son derece yeni bir değerdir. Ama yine anlaşılan şudur ki, Kırsal Turizm Türkiye turizm sektörü için yüksek değerli bir alt sektör olma potansiyeli de sergilemektedir.

5.3. Türkiye'nin Kırsal Turizm Stratejisi

Kırsal turizm Türkiye için yeni bir turizm türü olmakla birlikte; çok kısa sürede gelişebilecek ve ülke adına çok önemli ekonomik katkı yaratabilecek bir turizm türüdür. Türkiye; doğa turizmine altyapı oluşturacak turistik destinasyonlara sahipliği ile kırsal turizm için de mükemmel bir performansı bünyesinde barındıran bir ülkedir. Çünkü doğa turizminin içerisinde yer alan akarsu sporları, doğa yürüyüşleri, atlı doğa yürüyüşleri, bisiklet turları, mağara turizmi, sportif amaçlı olta balıkçılığı, kuş gözlemciliği, botanik, milli parklar, yayla turizmi, ipek yolu ve inanç turizmi (Şerefoğlu, 2009:82) kırsal turizmin de temel dayanağını oluşturur.

Türkiye'de kırsal turizm stratejisini belirleyecek olan kurum T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Fakat yine de bu strateji Bakanlar Kurulu'nun onayını da almak zorundadır. 2023 Türkiye Turizm Stratejisi'nde Türkiye'nin turistik değerleri bölgesel bazda sınıflandırılarak hangi bölgelerde hangi turizm türlerinin geliştirileceği bir eylem planıyla ortaya koyulmuştur. Kavramsal Eylem Planı Karadeniz Bölgesi'ni "yayla turizmi", Doğu Anadolu Bölgesi'ni "kış turizmi", Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni "yemek ve inanç turizmi", İç Anadolu Bölgesi'ni "kültür ve tarih turizmi", Ege ve Marmara Bölgeleri'ni "Kültür ve Termal Turizm" gelişim bölgeleri olarak belirlemiştir (Şerefoğlu, 2009:95). Aslında belirlenen gelişim bölgelerinin hepsi birbirinden farklı gibi görünse de, kırsal turizmin birer yapı taşıdır ve kırsal turizm için önemli bir potansiyel ortaya koymaktadır.

Kırsal turizmin Türkiye için taşıdığı önemin son yıllarda artmasıyla beraber, bazı kırsal turizm projeleri oluşturulmuş ve uygulanmaya başlamıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Tarım ve Köyüleri Bakanlıklarının aracılığıyla ve Avrupa Birliği'nin maddi desteğiyle yapılandırılan bu projelerin bir kısmını şu şekilde sıralamak mümkündür (Şerefoğlu, 2009:99-130 ve Çolak, 2009:95-101):

- Küre Dağları ve Zümrüt Köyü Projesi / Batı Karadeniz Bölgesi,
- Kastamonu Azdavay ve Yanıkali Konağı Restorasyonu Projesi / Batı Karadeniz Bölgesi,
- Buldan Projesi / Ege Bölgesi,
- DAKAP – Doğu Anadolu Kalkınma Programı / Doğu Anadolu Bölgesi,
- DATUR – Doğu Anadolu Turizm Gelişim Projesi / Doğu Anadolu Bölgesi,
- İzmir Şirince Köyü Projesi / Ege Bölgesi,

- Manisa Tekelioğlu Köyü Projesi / Ege Bölgesi,
- Göreme Projesi / İç Anadolu Bölgesi,
- Beypazarı Projesi / İç Anadolu Bölgesi,
- TATUTA – Ekolojik iftliklerde Tarım Turizmi Gönüllü Bilgi ve Tecrübe Takası Projesi / Genel,
- Winpeace – Türkiye Yunanistan Kadın Barış Girişimi – Karaburun / Ege Bölgesi,
- Cumalıkızık Koruma Yaşatma 98 Projesi /Marmara Bölgesi.

Türkiye’de Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013 çerçevesinde geliştirilmesi hedeflenen gelişim bölgeleri ise şu şekilde belirlenmiştir (Kl.Tur.Bak.,2007:45,52):

- 1) Çanakkale ve Balıkesir illerini içine alan “Troya Kuzey Ege Kültür ve Termal Turizm Gelişim Bölgesi”,
- 2) şile-Sinop arasında uzanan takriben 500Km’lik “Batı Karadeniz Kıyı Koridoru”.

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) kırsal turizmin desteklenmesi kapsamında (<http://ipard.tarim.gov.tr>, erişim 14.09.2012):

- 1) Mikro girişimciler veya çiftçiler tarafından kurulacak pansiyon, “yatak ve kahvaltı”, konaklama ve restoran hizmetlerinin gelişimi,
- 2) iftlik turizmi tesislerinin kurulması ve geliştirilmesi,
- 3) Turistik rekreasyonel faaliyetler (sportif aktiviteler, doğa gezisi, tarihi geziler gibi) için kurulan tesislerin gelişiminin desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede de çeşitli hibe programları ve proje teşvikleri uygulanmaktadır.

Türkiye’nin kırsal turizm açısından oldukça mükemmel bir potansiyele sahip olduğu yapılan literatür çalışması sonucunda anlaşılmıştır. Bundan sonra ise bu potansiyelin uygulama aşamasında da değerlendirilmesi ve mevcut projelere yeni projelerle destek sağlanması gerektiği anlaşılmaktadır.

6. Sonuç ve neriler

Yapılan literatür çalışması sonucunda ülke kalkınmasında yerel/bölgesel bazlı kalkınmanın önemi bir kez daha anlaşılmıştır. Elde edilen bu sonuç günümüzün az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri için, daha büyük önem arzeder. Bu lkeler kalkınma düzeylerini belirli bir noktaya çekebilmek için gelişmiş ülkelerin liderliğini kabul etmek ve onların belirlediği çizgiden ilerlemek zorundadırlar. Aksi takdirde yoğun rekabet ortamında kendi ekonomik sorunlarıyla tek başlarına mücadele etmeleri gerekir ki; küresel bir ekonomik düzenin içerisinde bu hemen hemen imkansızdır.

Günümüzün yerel kalkınma anlayışı, her bölgenin kendi ekonomik, sosyo-kültürel ve fiziksel evre ile ilgili bileşenlerini göz önüne alarak, bu kaynakları en etkin şekilde kullanıp ekonomik değer oluşturmayı hedefler. Her ülkenin kendine has gerçekleri olduğu gibi, her bölgenin de kendine özel değerleri vardır. Bölgelerin ekonomik düzeyleri, kültürel ve tarihi birikimleri, coğrafik konumları her bölgeyi birbirinden ayıran temel özellikleri oluşturur. Bu farklılıkların kalkınma adına kullanıma girmesi için farklı sektörlerden ve bu sektörlerin alt sektörlerinden yararlanmak mümkündür. Fakat bu noktada bölgesel kalkınmanın süreklilik arz etmesi gerektiği unutulmamalıdır. Kalkınma gerçekleştirilirken bu kalkınmanın gelecek nesiller de düşünülerek sürdürülebilir kılınmasına ihtiyaç vardır. Doğayla, insanlıkla dost üretim teknolojilerinin

kullanıldığı iş kollarının bu bölgelerde canlandırılması gerekir. İşte bu noktada kırsal kalkınma için en güzel seçenek kırsal turizm olabilir. Kırsal turizm; çevresel, kültürel ve tarihi değerlere bağlı olarak geliştirilebilecek yapısıyla, sürdürülebilirliğe en çok ihtiyaç duyan ve bu nedenle de üretim aşamasında çevreye en az zarar veren ekonomik faaliyetler içerisinde yer almaktadır. Çevre, kültür ve tarihi değerlerin yok olmasını engelleyecek her türlü yapılanma, kırsal turizmi ve kırsal kalkınmayı bir adım ileriye taşıyacaktır.

Türkiye kırsal turizm için gereken pek çok hammaddeyi, farklı bölgelerinde farklı bileşenleri ile yoğun bir şekilde barındıran bir ülke görünümündedir. Kırsal turizmin alternatif turizm içerisinde yer alan pek çok turizm türünün yanı sıra, klasik turizm türlerini de içine alan özel ve çok yönlü bir yapısı bulunmaktadır. Bu bağlamda da Türkiye'nin mevcut kültürel, coğrafik, tarihi, sosyal ve beşeri pek çok değeri; bu turizm dalı için ekonomik katma değer yaratabilecek özellik gösterir.

Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nin plaj ve koylarının yanı sıra, doğa, kültür ve tarih turizmine yatkınlığı; Doğu Anadolu'nun karlı dağlarıyla beraber tarihi değerlerinin yoğunluğu; Güneydoğu Anadolu'nun medeniyetin beşiği olarak taşıdığı kültürel ve tarihi mozayığı; Karadeniz'in uçsuz bucaksız yaylaları; İç Anadolu'nun İpek Yolu güzergahında yer alan tarihi dokusu; Marmara'nın "Dünya Şehri" İstanbul'a ev sahipliği yapmasının yanı sıra mevcut tarihi dokusu; Türkiye'deki 7 bölgeyi birbirinden farklı turistik yapıya kavuşturmuştur. Bu yapılar Türkiye'nin kırsal turizmdeki zenginlikleri olup, bu turizm türünün güçlü yönleri olarak ifade edilebilir.

Kalkınma planlarının değerlendirilmesi sonucunda; Türkiye'nin kırsal turizmdeki zayıf yönleri olarak, özellikle kırsal alanlardaki eğitim düzeyi düşüklüklerini, yerel yönetimlerin etkin olmayan uygulamalarını, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların etkilerini ifade etmek gerekir. Kırsal turizmden istenilen olumlu ekonomik sonuçları almak için toplumsal bilinçlenmeyi artırmak, merkezi yönetimin gücünü kontrollü bir şekilde yerel yönetim devretmesini sağlamak, Avrupa Birliği'nin kırsal turizm projelerine yönelik finansal destekleri konusunda toplumu bilinçlendirmek gerekir. Ayrıca ekonomik karar birimlerini bir araya toplayarak daha güçlü bir şekilde kırsal turizm adına çalışmalarını sağlamak için kümelenme ve bölgesel kalkınma ajansları konusundaki çalışmalara hız kazandırmak; bu amaçla da Sivil Toplum Kuruluşları ve üniversitelerden yardım almak bir zorunluluk olarak görülmektedir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Türkiye kırsal turizm açısından belirli bir potansiyeli ortaya koyabilecek bir ülke görünümündedir. Ama unutulmamalıdır ki; kırsal kalkınma özünde iyi bir ekip ve düzgün bir organizasyon işidir. Kırsal turizm kırsal kalkınmada kullanılacak bir araç olarak görülüyorsa, bu ekibin sağlıklı bir şekilde oluşturulmasına ve organizasyonun düzgün bir şekilde kurulmasına ihtiyaç vardır. Ama unutulmamalıdır ki kırsal turizm faaliyetleri gerek kamu, gerek özel pek çok kuruluşun ortak çalışmalarıyla beklenen faydayı sağlayabilir ve böylece kalkınmayı sürdürülebilir kılacak gücü gösterebilir.

Kaynakça

- Ahipaşaoğlu,S. ve Arıkan,İ. (2006) Sürdürülebilir Kırsal Turizm. 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Chambers,D. (2004) "The Development of Tourism Businesses in Rural Communities: The Case of the Maroons of Jamaica" pp.180-200, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Cech,K.M. (2004) "Regional Cooperation in Rural Theme Trails" pp. 137-148, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.

- Cengiz,G ve Akkuş,Ç (2012) "Kırsal Turizm Kapsamında Yöre Halkının Kalkındırılması: Erzurum Örneği" KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22) 61-74.
- Clarke,J. (2004) "Effective Marketing for Rural Tourism" pp. 87-102, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Cloke,P., Mooney,P.H. ve Marsden,T. (2006) The Handbook of Rural Studies. London: Sage.
- Countryside Agency and English Tourism Council (2001) Working for the Countryside a Strategy for Rural England, 2001-2005. Cheltenham: Countryside Agency.
- Çolak,O. (2009) Turistik Ürün Çeşitlendirme Kapsamında Kırsal Turizm ve Kırsal Turizm İşletmeciliği: Şirince Örneği, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm Ana Bilim dalı.
- Dağ,R. (2007) Kırsal Kalkınma Siyaseti. Ankara: Mattek Matbaacılık Basın Yayın Tanıtım Ticaret Sanayi Limited Şirketi.
- Doğanay,F. (1993) Kırsal Kalkınma. Ankara: DPT.
- DPT (1963) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967), Ankara.
- DPT (1968) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), Ankara.
- DPT (1973) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), Ankara.
- DPT (1979) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Ankara.
- DPT (1985) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), Ankara.
- DPT (1990) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994), Ankara.
- DPT (1996) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), Ankara.
- DPT (2000a) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- DPT (2000b) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- DPT (2001) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), Ankara.
- DPT (2007a) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Ankara.
- DPT (2007b) www.dpt.gov.tr, 11.09.2012 tarihi itibariyle, Dokuzuncu Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara.
- Etikan,S. ve Çukur,T. (2011) "Kırsal Turizm Faaliyetlerinin Çomakdağ-Kızılağaç Köyü El Sanatları Üzerine Etkisi" Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi, ART-E Kasım (08), 1-15.
- European Commission (EC) (1999): Towards Quality Rural Tourism, Enterprise Directorate General Tourism Unit. Brussels.
- Evans,G. and Parravicini,P. (2004) "Exploitation of Information Communications Technology (ICT) for Rural Tourism Enterprises: The case of Aragon, Spain" pp. 103-118, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Frey,W. ve Zimmer,Z. (2001) Defining the City in R. Paddison (ed) Handbook of Urban Studies, London, Sage Publications'dan aktaran Leeuwen,E.S.V. (2010) Urban-Rural Interactions: Towns as Focus Points in Rural Development, Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Gallent,N., Juntti,M., Kidd,S. ve Shaw,D. (2008) "Introduction to Rural Planning" (edt. Glasson,J., The Natural and Built Environment Series, Oxford University.

- Gorman,C. (2004) "Cooperative Marketing Structures in Rural Tourism: The Irish Case" pp.121-136, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Hall,D. and Mitchell,M. (2004) "Rural Tourism Business as Sustained and Sustainable Development" pp.353-363, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Kahraman,N. ve Türkay,O. (2011) Turizm ve Çevre. 4. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kluge,T. and Schramm,E. (2002) Regional Approaches to Sustainable Economy: Potentials and Limits. Frankfurt.
- Köroğlu,A. ve Köroğlu,Ö. (2009) "Kırsal Turizmin Yöre Kalkınmasındaki Rolü: Buldan Yöresi Kırsal Turizm Potansiyeli,"Buldan Sempozyumu, 23-24 Kasım 2006, Bildiri Kitabı, Denizli, 233-242.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007) Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Ankara.
- Moseley,M.J. (2003) Rural Development Principles and Practice. First Published, London: SAGE Publications Ltd.
- Nylander,M. ve Hall,D. (2004) "Rural Tourism Policy: European Perspectives" pp. 17-40, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Öztürk,T. ve Mengüloğlu,M. (2008) "Sürdürülebilir Kalkınmada Fiziksel Kırsal Alan Planlaması", OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 23(3):209-215.
- Priestly,G.K., Cánoves,G., Seguí,M. and Villarino,M. "Legislative Frameworks for Rural Tourism: Comparative Studies from Spain" pp.63-86, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Roberts, L. and Hall, D. (2001) Rural Tourism and Recreation: Principles to Practise. Wallingford, UK:CAB International.
- Schiebel,W. (2004) "Enterpreneurial Personality Traits in Managing Rural Tourism and Sustainable Business" pp.287-304, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Soykan, F. (1999). "Doğal Çevre ve Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm" Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi (Türkçe), Yıl: 10, Mart-Haziran, 67-75.
- Soykan, F. (2006) "Avrupa'da Kırsal Turizme Bakış Açısı ve Kazanılan Deneyim" II. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, Balıkesir, 20-22 Nisan,71-87.
- Soykan,F. (2000) "Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim" Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, Yıl:II, Türkçe, Eylül-Aralık.
- Şerefoğlu,C. (2009) Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü- 2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi Ve Beklenen Gelişmeler. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Kırsal Kalkınma Çalışma Grubu (2002) Avrupa Birliği'ne Üyelik Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Politikası Raporu, Ankara.
- TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, <http://ipard.tarim.gov.tr>, 14.09.2012 tarihi itibariyle.
- TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı <http://www.abfonlari.gov.tr/2007-2013donemimaliyardimlar.html>, 11.09.2012 tarihi itibariyle.
- Timothy,D.J. (2004) "Rural Tourism Business: A North American Overview" pp. 41-62, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.

- Turhan,M.S. (2005) Avrupa Birliği Üyeliği Yolunda Türkiye Kırsal Kalkınma Tedbirleri Uygulama Süreci. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Vernon,J., Essex,S. and Curry,K. (2004) "Sustainable Rural Tourism Business Practise: Progres and Policy in South East Cornwall" pp.323-350, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Williams,F. and Copus,A. (2004) "Business Development, Rural Tourism and the Implications of Millieu" pp.305-322, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Wodenberg,V. (1992) Rural Tourism Binen Ett. Europamoet Gedifferentieerd Toeristisch Plattelandsproduct Gaan Ontwikkelen, Recreatie en Toerisme, sept. Notherlands'den aktaran Şerefoğlu,C. (2009) Kalkınmada Kırsal Turizmin Rolü-2007-2013 Yılları Arasında Ülkemizde Uygulanacak Olan IPARD Kırsal Kalkınma Programındaki Yeri, Önemi ve Beklenen Gelişmeler. TC Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.
- World Tourism Organization (2004) Rural Tourism in Europe: Experiences, Development and Perspectives.
- Youell,R. and Wornell,R. (2004) "Quality as a Key Driver in Sustainable Rural Tourism Businesses" pp.227-248, Rural Tourism and Sustainable Business, Aspects of Tourism:26 içinde. Der. Hall, D., Kirckpatrick, I. and Mitchell, M., Great Britain: Cromwell Press.
- Zamfir,R.H.C.(2009) "Green Infrastructure And Sustainable Rural Development" Lucrări Stiintifice, Seria I, Vol. XI (1).

